

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta
Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio LXI. De virtutibus cardinalibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72759)

tio aut non. & subtiliter dicitur quia cum habitu ad rationem constituit virtutis obiectum, & diuersa habitudo diuersam obiectum, passio q secundum se importat aliquid abducens a ratione, importat aliquid egens virtute ad consonam reddendam ipsam rationi, & secundum diuersas proprii obiecti materias diuersimode ad rationem se habere potest. & sic diuersa virtutum obiecta constituit. Operatio autem quia secundum se rationi non repugnat secundum omnem sui obiecti materiam, eodem modo ad rationem se habet. Tertia autem, quia hic habes quasi exceptionem ab illa maxima, Magis, & minus non variant speciem: dico autem quasi exceptionem, quia reuera non est exceptio, sed per accidens magis & minus variant hic speciem quia per adiuncta eis diuersam specificam habitudinem ad rationem, vt in littera dicitur. Vltima autem, quia aurea est tota, & semper memorie mandanda: vnum tamen restat mirandum in hac materia, quare Aristoteles nullam virtutem moralem posuit circa passionem tristitiae propriam illi, & tot circa delectationis passionem, si suscepta esset hic proportio assignanda sufficienter virtutum moralium, reddenda esset ratio: sed quia nec author hoc suscepit, nec Aristoteles modo exponitur, alteri loco referretur.

Lib. 4. Ethic. 6. co. 5.

Li. 4. eth. c. 8. to. 5. Lib. 2. eth. c. 7. & lib. 4. eth. to. 5.

D. 8. 5.

In corp. ar.

cap. 4. par. 4. inter pri. & medium.

In corp. ar.

nimitas in irascibili. Bonum uero hominis in ordine ad alium non in arduitate habet, sed accipitur ut absolute sumptum, prout est obiectum passionum concupiscibilis: quod quidem bonum potest esse alicui delectabile secundum quod praebeat se alteri vel in his quae serio fiunt, i. in actionibus per rationem ordinatis ad debitum finem: vel in his quae sunt ludo, i. in actionibus ordinatis ad delectationem tantum, quae non eodem modo se habent ad rationem sicut prima. In feriis autem se exhibet aliis alteri dupliciter. Vno modo, ut delectabilem decentibus verbis, & factis: & hoc pertinet ad quandam virtutem quam Aristoteles nominat amicitiam, & potest dici affabilitas. Alio modo praebet se aliquis alteri ut manifestum, per dicta & facta: & hoc pertinet ad aliam virtutem, quam nominat veritatem. Manifestatio enim propinquius accedit ad rationem, quam delectatio, & seria, quam iocosa. vnde & circa delectationes ludorum est virtus, quam Philosophus eutrapeliam nominat. Sic igitur patet, quod secundum Aristotelem sunt decem virtutes morales circa passiones, scilicet fortitudo, temperantia, liberalitas, magnificencia, magnanimitas, philotimia, mansuetudo, amicitia, veritas, & eutrapelia. & distinguuntur secundum diuersas materias, vel secundum diuersas passiones, vel secundum diuersa obiecta. Si igitur addatur iustitia, quae est circa operationes, erunt omnes undecim.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod omnia obiecta eiusdem operationis secundum speciem, eandem habitudinem habent ad rationem, non autem omnia obiecta eiusdem passionis secundum speciem: quia operationes non repugnant rationi, sicut passiones.

AD SECUNDUM dicendum, quod alia ratione diuersificantur passiones, & alia virtutes, sicut dictum est.

AD TERTIUM dicendum, quod magis & minus non diuersificant speciem, nisi propter diuersam habitudinem ad rationem.

AD QUARTUM dicendum, quod bonum fortius est ad mouendum, quam malum: quia malum non agit nisi virtute boni, ut dicitur 4. cap. de diu. no. vnde malum non facit difficultatem rationi, quae requirat virtutem, nisi sit excellens, quod videtur esse vnum in vno genere passionis. Vnde circa iras non ponitur nisi vna virtus, scilicet mansuetudo, & similiter circa audacias vna sola, scilicet fortitudo. Sed bonum ingerit difficultatem, quae requirit virtutem, etiam si non sit excellens in genere talis passionis: & ideo circa concupiscentias ponuntur diuersae virtutes morales, ut dictum est.

QVAESTIO LXI.
Vtrum virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales.

DEINDE considerandum est de virtutibus cardinalibus.

ET CIRCA hoc quaeruntur quatuor.

1. Primum, Vtrum virtutes morales debeant dici cardinales, vel principales.

2. Secundum, de numero earum.

3. Tertium, quae sint.

4. Quartum, Vtrum differant ab inuicem.

5. Quintum, Vtrum diuidantur conuenientes in virtutes politicas, & purgatorias, & purgati animi, & exemplares.

ARTICVLVS PRIMVS.

De virtutibus cardinalibus, in quinque articulos diuisa.

AD PRIMUM sic procedit.

Vtrum virtutes morales non debeant dici cardinales, seu principales. Quia. n. ex opposito diuiduntur, sunt simul naturae, vt dicitur in 2. Praedicamentis, & sic vnum non est altero principalius: sed omnes virtutes ex opposito diuiduntur generis virtutis, ergo nulla earum debent dici principales.

1. Praet. Finis principalior est his quae sunt ad finem: sed virtutes theologicae sunt circa finem, virtutes autem morales sunt circa ea quae sunt ad finem, ergo virtutes morales non debent dici principales, seu cardinales, sed magis theologicae.

2. Praet. Principalius est quod est per essentiam, quam quod est per participationem: sed virtutes intellectuales participant ad rationale per essentiam, virtutes autem morales participant ad rationale per participationem, vt supra dictum est, ergo virtutes morales non sunt principales, sed magis virtutes intellectuales.

3. Praet. Contra est quod Ambrosius dicit super Lucam, exponens illud, Beati pauperes spiritu. Scimus virtutes esse quatuor cardinales, scilicet temperantiam, iustitiam, prudentiam, fortitudinem: haec autem sunt virtutes morales, ergo virtutes morales sunt cardinales.

RESPON. Dicendum, quod cum simpliciter de virtute loquimur, intelligimur loqui de virtute humana. Virtus autem humana, ut supra dictum est, fit in parte intellectus, quae requirit relectitudinem appetitus humani. n. virtus non solum facit in cultura bene agendi, sed ipsum est usum boni operis causa.

Super Quaestiones sexagesimas primas.

In tit. q. 61. aduerte Nouitiae, cardinalis vocabulum ab Ambrosio forte primum introductum, a cardine secundum Grammatici denotatum: quia non nisi metaphorice virtuti conuenit, & metaphorice a scientia eiecitur sicut ab Aristotele in 2. Politico. Idcirco author metaphorice explanans, in quo sensu disputandum sit in primi articuli titulo ait Cardinales, seu principales, cardines enim sustinentes ostium, principia sunt sustinentium fixaeque versandae ostium. Et inde cardinales ille dicitur res, seu dignitates, quae quasi sustinent, formant, & alias, quasi sup eas innixas, quod est principatum tenere: & inde virtutes illae dicitur cardinales, quae virtuosam vitam sustinent, & super quas vniuersa studia virtutis firmantur, ac operum propria explet, quod est esse inter virtutes principales simpliciter, non respectu illius, vel illius. Et nota Nouitiae, quoniam quaeritur de principalibus habitibus, sed virtutibus, ita quod intentione & intentione virtutis vt sic operatur, an principalis debeatur moralibus, quod est comparare morales intellectuales, duo enim tantum genera sunt virtutum genera humanarum, de quibus author testatur in corpore se loqui, & hoc propter virtutes theologicas.

Super Quaestiones 61. Articulus primus.

In articulo 1. quod 61. nota vir speculatiue, respiciens ad primum, & inde species, quam bene de analogia nominat alibi scripturamus.

Sat, sed fm imp. & defectam rationem virtutis dicitur A
 virtus, quæ non requirit rectitudinem appetitus,
 quia solum facit facultatem bene agendi, non aut
 cauatur boni operis vsum. Constat aut, q̄ perfectum
 est principaliter imperfecto, & ideo virtutes, q̄ con-
 tinent rectitudinem appetitus, dicuntur principales:
 hmoi autem sunt virtutes morales, & inter intelle-
 ctuales sola prudentia, quæ est quodam modo mo-
 ralis est secundum materiã, vt ex * supradictis pa-
 tet: vnde conuenienter inter virtutes morales pon-
 untur illæ, quæ dicuntur principales, seu cardinales.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ quando genus
 vniocum diuiditur in suas species, tunc partes di-
 uisionis ex æquo se habent secundum ratione generis
 licet fm naturam rei vna species sit principa-
 lior, & perfectior alia, sicut homo alijs animalib.
 Sed quando est diuisio alicuius analogi, quod dicitur
 de pluribus secundum prius, & posterius, tunc
 nihil prohibet vnum esse principaliter altero, etiã
 secundum communem rationem: sicut substantia,
 principaliter dicitur ens, quã accidens, & talis est
 diuisio virtutum in diuersa genera virtutum, eo q̄
 bonum rationis non secundum eundem ordinem
 inuenitur in omnibus.

AD SECVNDVM dicendum, quod virtutes theo-
 logicæ sunt supra hominem, vt * supra dictum est.
 Vnde non proprie dicuntur virtutes humanæ, sed
 super humanæ, vel diuinæ.

AD TERTIVM dicendum, q̄ aliæ virtutes intelle-
 ctuales, & prudentia, etsi sint principaliores, quã
 morales quantum ad subiectum, non tamen sunt
 principales quæ quantum ad rationem virtutis, quæ
 respiciunt bonum, quod est obiectum appetitus.

tes. Ordinem enim rationis necesse est ponere cir-
 ca passiones, considerata repugnantia ipsarũ ad ra-
 tionem, quæ quidẽ potest esse dupliciter. Vno mo-
 do, secundum, quod passio impedit ad aliquid
 contrarium rationi, & sic necesse est, quod passio
 reprimatur, & ab hoc denominatur temperantia.
 Alio modo, secundum quod passio retrahit ab eo,
 quod ratio dicitur, sicut timor periculorũ, vel labo-
 rum, & sic necesse est, q̄ hõ firmetur in eo quod est
 rationis, ne recedat, & ab hoc denominatur forti-
 tudo. Et similiter secundum subiecta idem nume-
 rus inuenitur. Quadruplex enim inuenitur subie-
 ctum huius virtutis, de qua nunc loquimur, scilicet
 rationale per d̄ essentiam, quod prudentia perficit:
 & rationale per participationem, quod diuiditur
 in tria, id est, in uoluntatem, quæ est subiectum
 iustitiæ, & concupiscibilem, quæ est subiectum tẽ-
 perantiæ: & in irascibilem, quæ est subiectum for-
 titudinis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod prudentia est
 simpliciter principalior omnibus: sed aliæ ponun-
 tur principales unaquæque in suo genere.

AD SECVNDVM dicendum, q̄ rationale per par-
 ticipationem diuiditur in tria, ut * dictum est.

AD TERTIVM dicendum, quod omnes aliæ uir-
 tutes, quarum una est principalior alia, reducuntur
 ad prædictas quatuor, & quantum ad subiectum,
 & quantum ad rationes formales.

ARTICVLVS III.

¶ Super Questio. 61. Artic. 3.

¶ Vtrum aliæ virtutes magis debeant dici principales, quã ista.

AD TERTIVM sic proceditur.
 Videtur, quod aliæ uirtutes magis debeant dici principales, quã ista. Id enim quod est ma-
 ximum in unoquoque genere, uidetur esse princi-
 palius: sed magnanimitas operatur magnũ in om-
 nib. uirtutibus, ut dicitur in 4. Eth. * ergo magna-
 nimitas maxime debet dici principalis uirtus.

¶ 2. Præ. Illud per quod aliæ uirtutes firmantur, uir-
 esse maxime principalis uirtus: sed humilitas est hu-
 iusmodi, dicit. n. ¶ Greg. q̄ qui ceteras uirtutes sine
 humilitate congregat, quasi paleas in uentum por-
 tat. ergo humilitas uidetur esse maxime principalis.

¶ 3. Præ. Illud uir esse maxime principale, q̄ est pfe-
 ctissimum: sed hoc pertinet ad patientiam, secun-
 dum illud Iacob. 1. Patientia opus perfectum habet:
 ergo patientia debet poni principalis.

SED CONTRA est, quod * Tullius in sua Rhetori-
 ca ad has quatuor omnes alias reducit.

RESPON. Dicendum, q̄ sicut * supra dictum est, hu-
 iusmodi quatuor uirtutes cardinales accipiuntur
 secundũ quatuor formales rones uirtutis, de qua lo-
 quimur. Quæ quidem in aliquibus actibus, uel pas-
 sionibus principaliter inueniuntur: sicut bonũ cõ-
 sistens in consideratione ronis, principaliter inue-
 nitur in iplo rationis imperio, non aut in consilio,
 neq; in iudicio, ut * supra dictum est. Similiter aut
 bonum rationis, prout ponitur in operationib. secun-
 dũ rationem recti, & debiti, principaliter inue-
 nitur in commutationib. uel distributionibus, quæ
 sunt ad alterum cum æqualitate. Bonum aut refræ-
 naodi passiones principaliter inuenitur in passio-
 nibus, quas maxime difficile est reprimere. In dele-
 ctationibus tactus. Bonum aut firmitatis ad standũ
 in bono rationis contra impetum passionũ, præci-
 pue

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum sint quatuor virtutes cardinales.

AD SECVNDVM sic procedit.
 Vt, q̄ non sint quatuor uirtutes cardinales. Prudentia enim
 est directiua aliarum uirtutum moralium, ut ex supradictis patet:
 sed id, quod est directiuum aliorum principaliter
 est: ergo prudentia sola est uirtus principalis.

¶ 2. Præ. Virtutes principales sunt aliquo modo
 morales: sed ad operationes morales ordinamur p
 rionem practicam, & appetitũ rectum, ut dicitur in
 6. ¶ Ethic. ergo solæ duæ uirtutes cardinales sunt.

¶ 3. Præ. Inter alias etiam uirtutes una est princi-
 palior altera: sed ad hoc, q̄ uirtus dicatur principalis,
 non requiritur, quod sit principalis respectu oĩum,
 sed respectu quarundam: ergo uidetur, quod sint
 multo plures principales uirtutes.

SED CONTRA est, quod * Gregor. dicit in 2.
 Moral. In quatuor uirtutibus tota bona operis stru-
 ctura conlurgit.

RESPON. Dicendum, q̄ numerus aliquorũ acci-
 pi potest aut fm principalia formalia, aut secundũ
 subiecta & utroq; modo inueniuntur quatuor car-
 dinales uirtutes. Principiũ enim formale uirtutis,
 de qua nũc loquimur, est ronis bonum, quod qui-
 dem dupliciter potest considerari. Vno modo, fm
 quod in ipsa consideratione rationis cõsistit, & sic
 erit una uirtus principalis, quæ d̄ prudentia. Alio
 modo, fm quod circa aliquid ponitur rationis or-
 do, & hoc uel circa operationes, & sic est iustitia:
 uel circa passiones, & sic necesse est esse duas uirtu-

D. 119.

In isto arti.

Art. priorẽ & poster. de locis ubi notatis. & 3. dist. 33. q. 2. art. 4. q. 4.

lib. 4. Eth. ca. 2.

Homil. 7. in Euang. in h. ilius, c. in 1. 3. panis e nati.

Lib. 2. de inuic. a med.

Ar. præced.

q. 57. ar. 3.

que inuenitur in periculis mortis, contra quæ difficillimum est stare. Sic igitur prædictas quatuor virtutes dupliciter considerare possumus. Vno modo, secundum communes rationes formales, & secundum hoc dicuntur principales, quasi generales ad omnes virtutes, vtpote, quod omnis virtus quæ facit bonum in consideratione rationis, dicatur prudentia: & quod omnis virtus, quæ facit bonum debiti, & recti in operationibus, dicatur iustitia: & omnis virtus, quæ cohibet passiones, & deprimat, dicatur temperantia: & omnis virtus, quæ facit firmitatem animi contra quascunque passiones, dicatur fortitudo: & sic multi loquuntur de istis virtutibus tam sacri doctores, quam et philosophi: & sic alie virtutes sub ipsis continentur: unde cessant omnes obiectiones. Alio vero modo possunt accipi, secundum quod iste virtutes denominantur ab eo quod est præcipuum in vnaquaque materia. Et sic sunt speciales virtutes contra alias diuisæ: dicuntur tamen principales respectu aliarum propter principalitatem materie, puta quod prudentia dicatur, quæ præceptiua est: iustitia, quæ est circa actiones debitas inter æquales: temperantia, quæ reprimat concupiscentias delectationum tactus: fortitudo, quæ firmat contra pericula mortis. Et sic et cessant obiectiones, quia alie virtutes possunt habere aliquas alias principalitates, sed istæ dicuntur principales ratione materie, vt supra dictum est.

Ya in homet
arti.

¶ Super Questio. 61.
Artic. 4.

ARTICVLVS IIII.

Utrum quatuor virtutes cardinales differant abinuicem.

Intra q. 66.
ar. 2. cor. &
2. 2. q. 133.
ar. 2. & 11.
cor. & q.
394. artic. 1.
cor. pri. & 3.
dist. 33. q. 1.
ar. 1. q. 3. &
ver. q. 1. ar.
32 ad 13. &
86. & 2. Eth.
sec. 8.
¶ Licet mor.
¶ 11. a mod.

IN artic. 4. manda
memoria redun
dantiam virtutum, &
eius causam, & mo
dum habes in litera,
quod redundat altera
in alteram, quia
potens in maius, po
test in minus, & ex
victoria maioris ha
bilior mens redditur
ad vincendum mi
nora.

¶ Super

perans, & iusta non est: nec vera iustitia, quæ prudens, & fortis, & temperans non est. Hoc autem non contingeret, si prædictæ quatuor virtutes essent abinuicem distinctæ: diuersæ enim species eiusdem generis non denominantur seinuicem. ergo prædictæ virtutes non sunt abinuicem distinctæ.

Lib. 1. ca. 16.
pauo 2 pri
ep. com. 1.

¶ 2. Præter eorum, quæ abinuicem sunt distincta, quod est unius, non attribuitur alteri: sed illud quod est temperantia, attribuitur fortitudini: dicit enim in Ambro. in 1. lib. de offic. iure ea fortitudo uocatur, quando unusquisque seipsum vincit, nullis illecebris emollitur, atque inflectitur. De temperantia etiam dicit, quod modum, uel ordinem seruat omnium, quæ uel agenda, uel dicenda arbitramur. ergo uidetur, quod huiusmodi uirtutes non sunt abinuicem distinctæ.

Ca. 4. to. 5.

¶ 3. Præter Philosophus * dicit in 2. Eth. quod ad uirtutem hæc requiruntur. Primum quidem si sciens: deinde si eligens, & eligens propter hoc: tertium autem si firme, & immobiliter habeat, & operetur. Sed horum primum uidetur ad prudentiam pertinere, quæ est recta ratio agibilium. Secundum scilicet eligere, ad temperantiam, ut aliquis non ex passione, sed ex electione agat passionibus refrænatis: Tertium, ut aliquis propter debitum finem operetur, rectitudinem quandam continet, quæ uidetur

ad iustitiam pertinere. Aliud scilicet firmitas, & immobilitas, pertinet ad fortitudinem. ergo quælibet harum uirtutum est generalis ad omnes uirtutes: ergo non distinguuntur ad inuicem.

SED CONTRA est, quod * August. dicit in lib. de Moribus Ecclesie, quod quadrupartita dicitur uirtus ex ipsius amoris uario affectu: & subiungit de prædictis quatuor uirtutibus. prædictæ ergo quatuor uirtutes sunt abinuicem distinctæ.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum est, prædictæ quatuor uirtutes dupliciter à diuersis accipiuntur. Quidam enim accipiunt eas, prout significant quosdam generales conditiones humani animi, quæ inueniuntur in omnibus uirtutibus. ita. scilicet quod prudentia nihil sit aliud, quam quædam rectitudo discretionis in quibuscunque actibus uel materijs. Iustitia uero sit quædam rectitudo animi, per quam homo operatur quod debet in quacunque materia. Temperantia uero sit quædam dispositio animi, quæ modum quibuscunque passionibus uel operationibus imponit, ne ultra debitum efferantur. Fortitudo uero sit quædam dispositio animæ, per quam firmetur in eo, quod est rationem contra quoscunque impetus passionum, uel operationum labores. Hæc autem quatuor sic distincta non important diuersitatem habituum uirtutum, quantum ad iustitiam, temperantiam, & fortitudinem. Cuilibet enim uirtuti morali, ex hoc, quod est habitus, conuenit quædam firmitas, ut à contrario non moueatur, quod dictum est ad fortitudinem pertinere ex hoc uero, quod est uirtus, habet quod ordinetur ad bonum, in quo importatur ratio recti, uel debiti, quod dicebatur ad iustitiam pertinere: in hoc uero, quod est uirtus moralis rationem participans, habet quod modum rationis in omnibus. seruet, & ultra se non extendat, quod dicebatur pertinere ad temperantiam. solum autem hoc, quod est discretioem habere, quod attribuebatur prudentie, ut distinguat ab alijs tribus, in quantum hoc est ipsius rationis per effectum: alia uero tria important quandam participationem rationis per modum applicationis cuiuslibet ad passiones, uel operationes. Sic igitur secundum prædicta, prudentia quidem esset uirtus distincta ab alijs tribus, sed alie tres non essent uirtutes distinctæ abinuicem. Manifestum est enim, quod una & eadem uirtus, & est habitus, & est uirtus, & est moralis. Alij uero, & melius, accipiunt has quatuor uirtutes secundum quod determinantur ad materias speciales, unaquæque quidem illarum ad unam materiam, in qua principaliter laudatur illa generalis conditio, à qua nomine uirtutis accipitur, ut supra dictum est, & secundum hoc manifestum est, quod prædictæ uirtutes sunt diuersæ habitus secundum diuersitatem obiectorum distinctæ.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod Grego. loquitur de prædictis quatuor uirtutibus, secundum primam acceptionem. Vel potest dici, quod iste quatuor uirtutes denominantur abinuicem per redudantiam quandam. Id enim quod est prudentie, redundat in alias uirtutes in quantum à prudentia diriguntur: unaquæque uero aliarum redundat in alias ea ratione, quod qui potest, quod est difficilius, potest & id quod minus est difficile. Unde qui potest refrænare concupiscentias delectabilium secundum modum tactum, ne modum excedat, quod est difficillimum, ex hoc ipso redditur habitior ut refrænare audaciam in periculis mortis, ne ultra modum procedat, quod est longe facilius, & secundum hoc fortitudo dicitur temperata. Temperantia etiam dicitur fortis ex redudantia fortitudinis in temperantiam, in quantum scilicet ille qui per fortitudinem habet animum firmum contra pericula mortis, quod est difficillimum

vide in Macrobio loco citato in ar. Sed contra.

Ca. 7. no lon ge a h. to. 5.

vide in Macrobio loco citato in ar. Sed contra.

utost efficiuntur. Cui autem deest materia virtutis alicuius, non potest se exercere in actu illius virtutis, licet possit appetere exercitium illius. & propterea sic ut magnificentia non generatur in eo qui magnos stupus non exercet, quia uis uellet si posset, ita temperantia non generatur in eo qui concupiscentias delectabilium tactus non moderatur, quia uis uellet si posset. Et quamuis huius uelle, si posset, nobis ad eandem speciem reducat, ad quam spectat ipsum exercitium, quia actus exercitus in nobis specie constituitur, obiectum fit uoluntatis, & ad suam trahit speciem: in angelis tamen, in quibus huiusmodi actus exerciti non possunt cadere secundum affectum, nec speciem aliquam constitunt, nec uoluntatem ad speciem trahunt: sed sunt in huiusmodi uoluntates actus iustitiae, quae eorum uoluntas eligunt in omnibus, etiam conditionis obiectis subesse diuinae legi. Et haec dicta sufficiant, ne ridiculosissimus philosophus, ponendo uniuersas uirtutes politicas in substantiis separatis.

quae corporis usus requirit: fortitudinis autem est, ut anima non terreatur propter excessum a corpore, & accessum ad superna: iustitia uero est, ut tota anima consentiat ad huiusmodi propositi uiam. Quaedam uero sunt uirtutes iam assequentium diuinam similitudinem, quae uocantur uirtutes iam purgati animi, ita scilicet, quod prudentia sola diuina intrinsecatur, temperantia terrenas cupiditates nesciat, fortitudo passiones ignoret, iustitia cum diuina mente perpetuo foedere societur, ea scilicet imitando: quas quidem uirtutes dicimus esse beatorum, uel aliquorum in hac uita perfectissimorum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Philosophus loquitur de his uirtutibus, secundum quod sunt circa res humanas, puta, iustitia circa emptiones, uel uenditiones, fortitudo autem circa timores, temperantia circa concupiscentias: sic enim ridiculum est eas Deo attribuere.

AD SECVNDVM dicendum, quod uirtutes humanae sunt circa passiones, scilicet uirtutes hominum in hoc mundo conuersantium: sed uirtutes eorum qui plenam beatitudinem assequuntur, sunt absque passionibus. Unde Plotinus dicit, quod passiones politicae uirtutes molliunt, id est ad medium reducunt: secundae, scilicet purgatoriae auferunt: tertiae uero sunt purgati animi obliuiscuntur: in quartis scilicet exemplaribus, nefas est nominari, quamuis dici possit, quod loquitur hic de passionibus secundum quod significant aliquos inordinatos motus.

AD TERTIVM dicendum, quod deserere res humanas ubi necessitas imponitur, uitiosum est, alia est uirtuosum, unde parum supra Tullius praemittit: His forsitan concedendum est rempublicam non capessentibus, qui excellenti ingenio doctrinae se dederunt, & his qui aut ualitudinis imbecillitate, aut aliqua grauiori causa impediti, a republica recesserunt, cum eius administrandae potestatem alijs laudemque concederent, quod consonat ei, quod Augustinus dicit 19. de ciuit. Dei. Otium sanctum quaerit charitas ueritatis, negotium iustum suscipit necessitas charitatis, quam sarcinam si nullus imponit, percipiende atque intuende uacandum est ueritati: si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem.

AD QVARTVM dicendum, quod sola iustitia legalis directe respicit bonum commune: sed per imperium omnes alias uirtutes ad bonum commune trahit, ut in 5. Ethic. dicit Philosophus. Est enim considerandum, quod ad politicae uirtutes secundum quod hic dicuntur, pertinet non solum bene operari ad commune, sed etiam bene operari ad partes communis, scilicet ad domum, uel aliquam singularem personam.

QVAESTIO LXII. De uirtutibus Theologicis, in quatuor articulos diuisa.

IN PRIMO articulo quaeritur, quae uirtutes sunt duo. Prima qualitas rationis, quae scilicet ratio in humana posita procedit ad altera propositione credita, & alienata. Creditur enim, quod finis ordinati ad beatitudinem supernaturalem. Secunda uero, quod ad proportionatas operationes per uiam uitam fini super naturali oportet proportionata principia, quae supernaturalia adesse. Et quia contra hoc sequitur debilem partem, ideo conclusio non est simpliciter facta. & propterea auctor in littera dicit, quod etiam hoc istae uirtutes dicuntur diuinae, quae ex sola diuina doctrina sciuntur. Secundum quod qualitas harum uirtutum: cum enim finis in operabilibus sit principium, & beatitudo per hoc quod est finis ultimus, & primum principium, oportet supponere, quod prima principia proxima beatitudinis operationum habent beatitudinem per obiecto, sicut apparet: in nobis respectu felicitatis naturae. In parte namque apprehensua habemus habitum principiorum, quo indiget, ut beatitudo apper-

INDE considerandum est de uirtutibus Theologicis.

ET CIRCA hoc quaeruntur quatuor.

PRIMO. Vtrum sint aliquae uirtutes Theologicae.

SECUNDO. Vtrum uirtutes Theologicae distinguantur ab intellectualibus & moralibus.

TERCIO. Quot, & quae sint.

QUARTO. De ordine earum.

ARTICVLVS PRIMVS. Vtrum sint aliquae uirtutes theologicae.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod non sint aliquae uirtutes Theologicae. Vt n. dicitur in 6. Ethic. uirtus est dispositio perfecti ad optimum. dico autem perfectum, quod est dispositum secundum naturam: sed id quod est diuinum, est supra naturam hominis. ergo uirtutes theologicae non sunt uirtutes hominis.

PRÆT. Virtutes theologicæ dicuntur quasi uirtutes diuinae: sed uirtutes diuinae sunt exemplares, ut dictum est, quae quidem non sunt in nobis, sed in Deo. ergo uirtutes theologicæ non sunt uirtutes hominis.

PRÆT. Virtutes theologicæ dicuntur, quibus ordinamur in Deum, qui est primum principium & ultimus finis: sed homo ex ipsa natura rationis & uoluntatis habet ordinem ad primum principium, & ad ultimum finem. non ergo requirunt aliqui habitus uirtutum theologicarum.